

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

21^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1913

De Utrechtsche Munt uit haar verleden en heden

DOOR C. HOITSEMA EN JHR. F. FEITH.

Utrecht, A. OOSTHOEK, 1912.

De schrijvers hebben een nuttig werk gedaan met de geschiedenis van het merkwaardige utrechtsche munthuis te boeken.

Het rijk geïllustreerde werkje is in de vier volgende afdelingen verdeeld : I. Het Utrechtsche munthuis. II. Over vroegere en latere munttechniek. III. Het munt-museum. IV. Het nieuwe muntgebouw.

In het eerste hoofdstuk wordt uitvoerig verhaald waar en door wie in Utrecht is gemunt. Wij kunnen niet geheel met de geachte schrijvers medegaan, waar zij, zonder schijn of schaduw van twijfel, zeggen, dat reeds door frankische vorsten in het oude Trecht geld is vervaardigd. De penningkundigen zijn in dit opzicht verdeeld; 1) velen schrijven aan Maastricht de munten met het opschrift „Triecto fit” toe, terwijl anderen ze aan Utrecht geven. Dat in Maastricht in merovingischen en karolingischen tijd is gemunt, daaraan twijfelt wel niemand, maar voor Trecht is, zoover wij weten, het bewijs nog niet geleverd.

Zeer merkwaardig is hetgeen de schrijvers over den bisschoppelijken muntslag mededeelen. Van het oudste

1) Zie over dit geschil de merkwaardige briefwisseling tusschen de heeren A. DE BELFORT en G. CUMONT, verschenen in jaargang 1894 van dit Tijdschrift.

Het zou voor de numismatiek van zeer groot belang zijn, indien door bevoegde zijde werd medegedeeld al hetgeen de nieuwste onderzoekingen over het merovingische Trecht (later Utrecht) aan het licht hebben gebracht.

munthuis, dat in de St. PAUWELSGANG, nu Korte Nieuwstraat, stond, is geen spoor meer aanwezig. In 1363 was daar een muntmeester SYBE werkzaam.

Eenige bladzijden worden aan den stedelijken muntslag gewijd, die zich bepaald heeft tot het slaan van munten van geringe waarde. 1) In 1528 kwam het Sticht onder de heerschappij van keizer KAREL V. Vreemd is het, dat de oudste groote zilvermunt eerst van 1568 dateert, het was een bourgondische kruisdaalder. Na 1579, toen de stad bemerkte, dat de Munt niet als eigen instelling aan haar zou overgaan, is zij eene „provinciale” geworden.

Tengevolge van het toenemen der Hervorming in Utrecht, werden vele openbare gebouwen door de Katholieken ontruimd. Een daarvan, het CECILIA-convent, een vrouwenklooster, werd tot munthuis bestemd. Uitvoerig door woord en beeld worden de verdere lotgevallen van dit munthuis door de schrijvers medegedeeld. Zelfs in de 19de eeuw, tusschen de jaren 1840 en 1847, hadden met het oog op het intrekken en hermunten der oude generaaliteitsmunten nog groote verbouwingen in het voormalige klooster plaats. Het blijvende deel bleek evenwel bouwvallig te zijn, zoodat tot het oprichten van een geheel nieuw munthuis moest worden overgegaan, van welk gebouw de schrijvers in de vierde afdeeling uitvoerig verhalen.

Het tweede deel, handelende over de vroegere en latere munttechniek is zeer merkwaardig en leerzaam. Wij lezen, dat ten tijde, toen de muntslag met den hamer geschiedde, weinig ruimte noodig was, vandaar dan ook de vele muntplaatsen, waarvan het aantal in den merovingischen tijd wel haar toppunt bereikte. Na het munten met den

1) Wel is waar bestaan er hoogst zeldzame exemplaren van een zilveren leeuwendaalder van het jaar 1578, waarvan er door de stad slechts bij wijze van proef 50 stuks zijn vervaardigd (aanwezig in het Kon. Kabinet, zie ook Catalogus RIJNBENDE, n°. 1320) maar eene aanmuntung had niet plaats.

hamer kwam de muntschroef. Tot in de 19de eeuw werd die door handbeweging in werking gebracht. De invoering van de schroefpers, lezen we verder, ondervond hier te lande voornamelijk van de zijde van Raden en Generaalmeesters in den beginne heel wat tegenwerking. Zij zagen er namelijk een middel in om de muntvervalschers in hun bedrijf te helpen, want, een hamerslag hoorde men dadelijk en zoo werden deze booswichten gemakkelijk verraden, maar de muntschroef werkte bijna geluidloos! De voordeelen van deze nieuwe uitvinding als snelheid van werken, groote nauwkeurigheid en gelijkmatige afwerking moesten noodzakelijkerwijs de tegenkantingen overwinnen. Holland voerde Januari 1671 de schroefpers in; Utrecht volgde in Mei van dat jaar. Met het invoeren van de kartelmachine ging echter Utrecht in 1739 voor. (Zie *Cat. RIJNBENDE*, n°. 1241, alwaar een fraaie dukaton met kartelrand wordt beschreven.) De eerste gekartelde munt in Zeeland was een scheepjes-schelling van 1753. Het is jammer, dat van die oude muntwerktuigen geene exemplaren meer bestaan. 1) Daarom is het zeer te waardeeren, dat in de *Zelandia Illustrata* van het Zeeuwsch Genootschap een bundel teekeningen wordt bewaard, 2) die ons over het munten in dien tijd uitstekend voorlichten. Daarna verscheen de UHLHORN'sche muntpers, die de muntstukken „in den ring” muntte, wat eene groote verbetering was, omdat de geldstukken nu zuiver rond werden.

Wij vernemen verder, dat in 1901 de eerste automatische weegmachine is ingevoerd en hoe de reductiebank werkt. Wie hierover meer wil weten, leze vooral blz. 83.

De derde afdeling behandelt het muntmuseum. Bij

1) Eene oude schroefpers, in het begin der 19e eeuw naar Indië vervoerd, prijkt thans als kostbaar sieraad in de vestibule van het nieuwe muntgebouw.

2) Teekeningen van al de instrumenten, tot het schroefwerk van de nieuwe munte om het geld niet meer te slaan maar te schroeven, alles geteekend door DANIEL DE BLIECK, pict. et archit., a^o. 1671, 27 Febr. *Zelandia illustrata I.*, blz. 245.

de intrekking der oude provinciale munten werd daarvan eene verzameling aangelegd, welke de kern van het Kabinet van 's Rijks Munt vormt. Het is de toenmalige waardijn Jhr. Mr. L. C. HORA SICCAMA geweest, die zich zeer voor deze zaak heeft beijverd. De verzameling, die in het nieuwe muntgebouw eene afzonderlijke zaal heeft gekregen, is in zes hoofdruimten verdeeld, die men op blz. 89 vermeld vindt: Daar worden ook de gewichtsstandaarden bewaard en de oude apparaten door J. S. STAS en G. J. MULDER voor de zilverproeven gebruikt. Geen melding wordt gemaakt van de doosjes met koperen muntgewichtjes en daarbij behoorend balansje en schaaltes, het zoogenaamde „goutgewicht”. Over deze doosjes, is, zooals men weet, door den heer AUG. SASSEN een uitvoerig artikel geschreven in afl. 2 van den vorigen jaargang van dit tijdschrift. Vermoedelijk zijn dus geen exemplaren van deze doosjes met goudgewicht in het muntmuseum voorhanden 1).

Het vierde hoofdstuk eindelijk leert ons het nieuwe muntgebouw kennen, dat op een vrij terrein aan de westzijde der stad in hollandschen renaissancestijl is opgetrokken. Dit is een zeer merkwaardig en leerzaam hoofdstuk, waarvan wij de lezing gaarne aanbevelen.

Wij zijn zeer met dit boekje over de utrechtische munt ingenomen, wenschen het in handen van allen, wien het muntwezen van ons land ter harte gaat en hopen, dat de geleerde schrijvers veel voldoening van hun langdurigen arbeid mogen hebben.

M. D. M.

1) Inderdaad zijn deze niet voorhanden.